

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

- Tarihin karanlık dönemlerinden İslamiyet'in kabul edildiği 8.-10. yüzyıla kadar sürer.

SÖZLÜ EDEBİYAT

*Ozan, baksı, kam denen kişilerce, kopuz adı verilen müzik aleti eşliğinde şiir söylenirdi.

*Ölçü, hece ölçüsüdür. 7'li, 8'li, 11'li kalıpları kullanılmıştır.

*Nazım birimi dörtlüktür.

*Sığır, şölen, yağ törenleri

*Saf bir Türkçe kullanılmıştır.

*Yarım uyak ve redif kullanılmıştır.

*Doğa, aşk, kahramanlık, yiğitlik, ölüm konuları işlenmiştir.

Sözlü Edebiyat Dönemi Ürünleri

Koşuk: Sığır denilen sürekle avları sırasında ve şölen denilen ziyafetlerde söylenen şiirlerdir.

- *Dörtlüklerle söylenmiştir.
- *Hece ölçüsü kullanılmıştır.
- *Genellikle 7'li hece ölçüsüyle söylenmiştir.
- *Kafiye düzeni "aaab,cccb,dddb" şeklindedir
- *Yiğitlik, aşk, tabiat, hasret, doğa güzelliği, savaş konuları işlenmiştir.
- *Halk edebiyatındaki "koşma"nın karşılığıdır.

Sagu: "Yağ" denilen ölüm törenlerinde, ölen kişilerin iyiliklerini ve ölümünde duyulan acıyı anlatır.

- *Kafiye düzeni koşukla aynıdır.
- *Halk edebiyatında karşılığı ağıt, divan edebiyatındaki karşılığı mersiye'dir.
- Sav: Atasözleridir.

Destanlar: Toplumunu derinden etkileyen; göç, deprem, savaş, kıtlık gibi olayların etkisiyle söylenmiş, halk arasında kendiliğinden oluşan uzun manzum hikayelerdir.

- *Bir milletin ortak hayat görüşünü yansıtır.
- *Olağanüstü özellikler taşır.
- *Milli dil ve nazım şekilleriyle söylenmiştir.

- *Destan kahramanları toplum içinde tanınmış kişilerdir.

İslamiyet Öncesi Türk Destanları

Altay Destanları

Yaratılış Destanı

- Türklerin Altay-Yakut zamanında oluşan bir destandır. İlk Türk destanlarından. Tanrı Kayra Han'ın dünyayı, insanı yaratması anlatılır.

Saka Dönemi Destanları

Alp Er Tunga Destanı

Alp Er Tunga, M.Ö. VII. Yüzyılda yaşamış bir Saka hükümdarıdır. İran'la uzun süren savaşlar yapmıştır. Destan bu hükümdarın kahramanlıklarını anlatır. Alp Er Tunga'nın İran destanındaki adı Afrasyab'dır.

Şu Destanı

Şu ismindeki Saka hükümdarı döneminde olan olayları anlatır. Türklerin Makedonyalı İskender'le mücadeleleri konu edilmiştir.

Hun-Oğuz Destanları

Oğuz Kağan Destanı

M.Ö. 209-174 tarihleri arasında hükümdarlık yapmış olan Hun hükümdarı Mete'nin hayatı etrafında şekillenmiştir.

Attila Destanı

V. yüzyılda Avrupa topraklarında devlet kuran Batı Hunlarının hükümdarı Attila'nın fetihlerini anlatır.

Göktürk Destanları

Bozkurt Destanı

Destanda yok olma felaketine uğrayan Göktürklerin yeniden dirilip çoğalmasında ve tarih sahnesine çıkmasında bir bozkurtun, anne kurt olarak etkili olması anlatılmaktadır.

Ergenekon Destanı

Düşman saldırısında yok edilen Türklerden kurtulan iki kişinin ailesiyle birlikte Ergenekon adı verilen yere yerleşmesi, orada çoğalmaları ve daha sonra buradan çıkıp yutlarına dönmeleri anlatılır.

Uygur Destanları

Türeyiş Destanı

Hun beylerinden birinin, iki kızını Tanrı olduğuna inandıkları bir kurtla evlendirmesi ve bu evlenmeden çoğalmalarını anlatır.

Göç Destanı

Destanda, Uygurların kutsal saydıkları bir taşı Çinlilere vermesinin ardından yaşanan göç anlatılmaktadır.

Yazılı Edebiyat

Göktürk (Orhun) Yazıtları

*6. ve 8. yüzyıllar arasında hüküm sürmüş olan Göktürkler zamanından kalmıştır.

*Türk dilinin gelişmiş bir dil olduğunu kanıtlayan ilk metinlerdir.

*Söylev dili ile yazılmıştır.

*Türklerin o dönemdeki yaşam biçimlerini ortaya koyar.

*Türk adının geçtiği ilk Türkçe metindir.

*Türklerin kullandığı ilk alfabe olan Göktürk alfabesiyle yazılmıştır.

*Tonyukuk Yazıtı:

*720-725 yılları arasında dikilmiştir.

*Bilge Tonyukuk, Göktürklerde vezirlik yapmış bir kişidir.

*Yazıtı diktiren ve yazıları yazdıran Tonyukuk'tur.

*Türklerin Çin tutsaklığından kurtuluşu, Göktürklerin savaşlardaki mücadeleleri anlatılır.

*Tonyukuk, anı türünün ilk temsilcisi ve ilk Türk tarihçisi sayılır.

*Dili sade bir Türkçedir ve halk diliyle yazılmıştır.

*Atasözleri ve deyimleri kullanmıştır.

Kül Tigin Yazıtı

*Göktürk hakanı olan Bilge kağan,kardeşi Kül Tigin'in ölümü üzerine 732'de bu anıtı diktirmiştir.

*Göktürklerin Çin esaretinden kurtuluşu, güçlü dönemleri,Kül Tigin'in kahramanlıkları anlatılmıştır.

*Bilge Kağan'ın ağzından anlatılmış, Yolluğ Tigin tarafından yazıya geçirilmiştir.

Bilge Kağan Yazıtı

*Göktürk hakanı olan Bilge Kağan'ın ölümünden sonra 735'te, oğlu Tenri Kağan tarafından dikilmiştir.

*Yazan Yolluğ Tigin'dir.

Uygur Dönemi Eserleri

*Maniheizm ve Budizm ile ilgili eserlerdir.

*On dört harfli Uygur alfabesiyle yazmışlardır.

*Bu dönemde "kökünç" denilen bir tür tiyatro eseri de vardır.

***Altun Yaruk:**Çinceden çevrilmiştir.Budizmin felsefesini, Buda menkıbelerini anlatır.

***Sekiz Yükmeç:**Çinceden çevrilmiştir. Dini-ahlaki inanışlar yer alır. Kısa cümleler ve içten bir anlatım vardır.